ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - VIII	Issue - I	Kannada	January - March - 2019

Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2018 - 5.5
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF KANNADA

S. No.	Title & Author	Page No.
೧.	ಶಿವತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಮತ್ತು ನೈತಿಕಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಚಾರಗಳು **Mahaganapathi P. S.**	೧-೧೦
೨.	ಅನರ್ಥಗಳಿಗೆ ದ್ವಾರ ದ್ಯೂತ ಸಂಪಾದನೆ	೧೧-೧೩
೩.	ಉಡುಪಿಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪೂಜಾ ವೈಭವ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕದೊಡೆಯನಿಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಪೂಜೆ ಜಿ. ಜಿ. ಪರಿಮಳ	೧೪-೧೭
೪.	ಅಧ್ಯಾತ್ಮವೀಥಿಯ ಆತ್ಮಾನುಭವದ ಸಂತೃಪ್ತಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ – 'ಭಕ್ತಿ' ಚೇತನಾ ಆಚಾರ್, ಎಸ್.	೧೮-೨೪
೫.	ಭಾಸನ ಊರುಭಂಗ ರೂಪಕದಲ್ಲಿ ತಾತ್ತ್ವಿಕದೃಷ್ಟಿ ವಿದ್ವಾನ್ ವನರಾಜ ಬಿ.ಕೆ.	೨೫-೩೨
೬.	ಯೋಗ – ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ – ಆರೋಗ್ಯ– ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಡಾ.ಜಯರೇವಣ್ಣ.ಎಂ.ವಿ	೩೩-೪೦
೭.	ಭಾರತೀಯ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತದ ತತ್ತ್ವಮೀಮಾಂಸೆ ಋಷಿದೇವ್ ಭಾರ್ಗವ್ ಎನ್.	೪೧-೫೬
೮.	ಶಿವತತ್ತ್ವರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿನ ಅಲಂಕಾರ ವಿಚಾರ **Bheemanaik S.**	೫೭-೬೩

VOLUME - VIII, ISSUE - 1 - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 -IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

೮. ಶಿವತತ್ವರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿನ ಅಲಂಕಾರ ವಿಚಾರ

Bheemanaik S.
Assistant Professor, Department of Alankarasahstra, Karnataka Samskrit University
Pampamahakavi Road, Chamarajpete, Bangalurlu.

ಪೀಠಿಕೆ

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆ ಅತೀ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆಯ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಆದಿ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಸಾರಿರುವ. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದೆನ್ನಬಹುದು. ಕವಿಯು ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಹೃದಯನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ತಾನು ಕವಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಂತಹ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಚಮತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಚಿಂತಿಸಿ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಉದಯವಾಯಿತು.

ಅಲಂಕಾರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯ್ಥಿಧಿಡಿಷ್ಯ ಂಟ್ ಳ್ ೦°/¡°n ಮನುಷ್ಯನು ಸೌಂದರ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವು ಉಪಮಾದಿ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಮಣೀಯತೆ, ಸೌಂದರ್ಯ, ಚಾರುತ್ವವೆಂಬುದು ಏನೇನಿದೆಯೋ ಅವೆಲ್ಲಾ ಅಲಂಕಾರವೇ ಆಗಿದೆ. ಭಾಮಹನು ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣ, ಸ್ವರೂಪ, ಗುಣ ರೀತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದರೂ ಅವನ ಒಲವು ಅಲಂಕಾರಗಳ ಕಡೆಗೆ " ನ ಕಾಂತಮಪಿ ನಿರ್ಭೂಷಂ ವಿಭಾತಿ ವನಿತಾ ಮುಖಮ್" ತರುಣಿಯ ಮುಖವು ರಮಣೀಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಲ್ಲದೆ ಶೋಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಾತು ಅವನು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳೇ ಶರೀರ. ರಸವೇ ಆತ್ಮ ಎಂಬುವುದು ಅಲಂಕಾರಿಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು "ವಾಕ್ಯಂ ಕಾವ್ಯಂ" ಎಂದು ಹೇಳುವರು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು "ಶಬ್ದಃ ಕಾವ್ಯಂ" ಎನ್ನುವರು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು " ಶಬ್ದಾರ್ಥೌ ಕಾವ್ಯಂ" ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕಾವ್ಯಾ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಕಾವ್ಯದ ರಚನೆ ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ಚಮತ್ಕಾರ ನೀಡುವುದೇ ಅಲಂಕಾರ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯವೇ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು. ಅಲಂಕಾರ ಪದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

೧. 'ಅಲಂಕಾರೋತಿ ಕಾವ್ಯ ಶರೀರಂ ಇತಿ ಅಲಂಕಾರಃ' ಯಾವುದನ್ನು ಕಾವ್ಯ ಶರೀರವಾದ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಅಲಂಕಾರ.

೨. 'ಅಲಂಕಾರೋತಿ ಕಾವ್ಯ ಶರೀರಂ ಅನೇನ ಇತ್ಯಾಲಂಕಾರ' ಯಾವ ಸಾದನದ ಮುಕಾಂತರ ಕಾವ್ಯಾ ಶರೀರವಾದ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳು ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಅಲಂಕಾರ.

೩. 'ಅಲಂಕ್ರಿಯತೆ ಇತಿ ಅಲಂಕಾರಃ' ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಡುವುದೇ ಅಲಂಕಾರ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

೪. 'ಅಲಂಕರಣಂ ಅಲಂಕಾರಹ' ಅಲಂಕರಿಸುವಿಕೆ ಅಲಂಕಾರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳು ಅಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಟಕ, ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಂಡವು. ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಲಂಕಾರಗಳೆಂದರೆ.

ಮಹಾ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಅಲಂಕಾರಗಳು

'ವಾಗರ್ಥಾವಿವ ಸಂಪೃಕ್ತೌ ವಾಗರ್ಥ ಪ್ರತಿಪತ್ತಯೇ ।
ಜಗತಃ ಪಿತರೌ ವಂದೇ ಪಾರ್ವತಿ ಪರಮೇಶ್ವರೌ ॥ (ರಘುವಂಶ)

ಮಹಾಕವಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಈ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಉಪಮಾಲಾಂಕಾರವು ಶಿವ ಪಾರ್ವತಿಯರ ಸಹಚಾರ್ಯವನ್ನು ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುವ ಅತಿ ಸುಂದರ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

'ನಮಸ್ತುಂಗ ಶಿರಶ್ಚುಂಬಿ ಚಂದ್ರ ಚಾಮರ ಚಾರವೇ ।
ತ್ರೈಲೋಕ್ಯನಗರಾರಂಭಮೂಲಸ್ತಂಭಾಯ ಶಾಂಭವೇ ॥ (ಹರ್ಷ ಚರಿತೆ)

ಹರ್ಷ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಬಾಣ ಭಟ್ಟನು ಶಂಭುವನ್ನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಆದಿಗೆ ಮೂಲ ಸ್ತಂಭವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ ರೂಪ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ವಿಶ್ವಕೋಶ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಶಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. 'ದೇಶ ಸುತ್ತು ಕೋಶ ಓದು' ಎಂಬ ನಾಣ್ನುಡಿಯಂತೆ ದೇಶವನ್ನು ಸುತ್ತಿದರೆ ಆ ದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋಶಗಳನ್ನು ಓದಿದರೆ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳ ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಟಕ, ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಂಡವು. ೩ನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಕೆಳದಿಯ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನ "ಶಿವತತ್ವ ರತ್ನಾಕರ" ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳು ಜೀವನ ಶೈಲಿ, ರಾಜರ ಆಡಳಿತ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ರಾಜಕೀಯ ವಿಷಯ,ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಗಜಶಾಸ್ತ್ರ, ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ, ಪಕ್ಷಿಶಾಸ್ತ್ರ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳು ಒಳಗೊಂಡಂತಹ ಒಂದು ವಿಶ್ವಕೋಶವಾಗಿದೆ.

ಕೆಳದಿಯ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನ ಶಿವತತ್ವ ರತ್ನಾಕರ ವಿಶ್ವಕೋಶವು ೯ ಕಲ್ಲೋಲ ೧೦೮ ತರಂಗದ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ವಿಶ್ವ ಕೋಶವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಶ್ವಕೋಶದಲ್ಲಿ ೭ನೇ ಕಲ್ಲೋಲದ ೫ನೇ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ೭೨ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ಪ್ರಾಚೀನತಮವಾದ ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಉಪಮಾ, ರೂಪಕ, ದೀಪಕ ಮತ್ತು ಯಮಕ ಇವೇ ಆ ಅಲಂಕಾರಗಳು. ಭಾಮಹನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೩೮ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು ಭರತ ಭಾಮಹರ ಮಧ್ಯದ ೫-೬ ಶತಮಾನಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಬಂದು ಹೋಗಿ ದಂಡಿಯು ೩೭ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು, ವಾಮನರು ೩೧ ಮತ್ತು ಉದ್ಭಟನು ೪೧ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಒಬ್ಬರು ಹೇಳದೇ ಇದ್ದಂತಹ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಬೇರೊಬ್ಬರು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಒಟ್ಟು ಅಲಂಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಐವತ್ತನ್ನು ಮೀರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಕಸಗೊಂಡ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಸಂಖ್ಯೆ ಮಮ್ಮಟನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇವರ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕನು ಶಿವತತ್ವ ರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ೭ನೇ ಕಲ್ಲೋಲದ ೫ನೇ ರತಂಗದಲ್ಲಿ ೭೨ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪ್ರಾಸ, ಯಮಕ, ಖಡ್ಗಬಂಧ, ಮುರುಜಬಂಧ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳು ಮಿಕ್ಕ ೩೮ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು. ಉಪಮಾಲಂಕಾರ, ಅನ್ವಯಾಲಂಕಾರ, ಉಪಮೇಯೋಪಮಾ, ಸ್ಮರಣಾಲಂಕಾರ, ರೂಪಕ, ಪರಿಣಾಮ, ಸಂದೇಹ, ಭ್ರಾಂತಿಮಧಾಲಂಕಾರ, ಅಪಹ್ನುತಿ, ಉಲ್ಲೇಖ, ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ, ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ,

ಸಹೋಕ್ತಿ, ವಿನೋಕ್ತಿ, ಸಮಸೋಕ್ತಿ, ವಕ್ರೋಕ್ತಿ, ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ, ವ್ಯಂಜೋಕ್ತಿ, ಮಿಲನ, ಸಾಮಾನ್ಯ, ತದ್ಗುಣ, ಅತದ್ಗುಣ, ಅಧಿಕ, ವಿರೋಧ, ವಿಭಾವನ, ಅಸಂಗತಿ, ವಿಚಿತ್ರ, ವಿಷಮ, ಸಮಸೋಕ್ತಿ, ದೀಪಕ, ಪ್ರತೀಪ, ಕಾವ್ಯಲಿಂಗ, ಯಥಾಸಂಖ್ಯೆ, ಹೀಗೆ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರವನ್ನು ಬಸವಪ್ಪನಾಯಕನು ತನ್ನ ವಿಶ್ವಕೋಶದಲ್ಲಿ ನಿರುಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳು

ಪರಿವೃತ್ತಿ ಅಸಹ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಸಹಿಸದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳು. ಅರ್ಥ ಚಮತ್ಕಾರಿಯಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅದೇ ಅರ್ಥದ ಬೇರೆ ಪದದಿಂದ ಬದಲಾಯಿಸಿದಾಗ ಚಮತ್ಕಾರವು ಅದೃಶ್ಯವಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ, ಅದು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನುಪ್ರಾಸ, ಯಮಕ, ಖಡ್ಗಬಂಧ, ಮುರುಜಬಂಧ, ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಪದ್ಮಚಿತ್ರ ಲಕ್ಷಣ

[illegible] ।
[illegible] ।

ಎಂಟು ಕಮಲದ ದಳಗಳು ಒಂದೇ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಾಗ ಮಧ್ಯದ ಸಂಧಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವು ಇದ್ದು ದಳಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಒಂದನೆಯ ದಳದ ಕೊನೆಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅಕ್ಷರ, ಕೇಂದ್ರವು ಎರಡನೆಯ ಅಕ್ಷರ ಮೂರನೆಯ ಅಕ್ಷರ ಈ ರೀತಿ ಹದಿನಾರು ಅಕ್ಷರಗಳ ಪದ್ಯ.

[illegible] ।
[illegible] ॥

ಗೋಮೂತ್ರ ಚಿತ್ರಲಕ್ಷಣ

[illegible] ।

ಅಷ್ಟ ಅಷ್ಟಲಾಗಿ ಮತ್ತು ವಕ್ರ ವಕ್ರವಾಗಿ ಒಂದು ಗೆರೆ ಮೂಡುವಂತೆ ದ್ವಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರಿಕಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

[illegible] ।
[illegible] ॥

ಸರ್ವತೋಭದ್ರ

[illegible] ।
[illegible] ।

ಪದಬಂಧದಲ್ಲಿ ಎಡದಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ, ಬಲದಿಂದ ಎಡಕ್ಕೆ, ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ, ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಯಾವ ರೀತಿ ಓದಿದರೂ ಅಕ್ಷರಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸರ್ವತೋಭದ್ರ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

[illegible] ।
[illegible] ॥

ಖಡ್ಗಬಂಧ

ಡ್'ಗ್'ಇದಧಿಗಕ್ಷಿ೦'ಕ್ಷ್ಕ್ರಗಿಡ್'ಗ್ರಾಷಷ್ ।
ಥ್'ಗ್ಣಾಹುಷ'ಡ್ಕ್'ಟ್ಮೃ ಪಿಕ್ಷ್'ಭ್ಯಾ' ಸಿ'ಡ್ ॥
ಡ್ಸ್ ಟ್ಸ್ಟ್ರೂ ಥೂಟ್ರ್ಮ'ಡಿ'ರೂ ಕ್ಷ್ಯಾಸ್ತೂ೦ಲ್ಲ್'ಡ್ ।
ಡ್'ಟಡಿ''ಷ್' ಥ್ಡ್ ಗಡ್'ಸ್ರೂದೂ ಧ್ಕೃಹುಡಿ''ಬ್ಯ್'ಹ್ಯ ॥

ಮುರಜ ಬಂಧ

ಥ್'ಗ್ ಠ್ಬ್'ರಾ೦' ಸಿಸ್ಟ್'ಶ್'ಗ್ ।
ಣ್'ಗ್'ಠ್ಬ್'ಠೂಹುಗ್ ಠ್ಬ್'ಡ್ ॥

ಚಕ್ರ ಚಿತ್ರ ಲಕ್ಷಣ

ಛ್'ಪ್'ಡಿ''ಗ್ಬ್' ಟಿಟ್ರಿಡಿ'ರೂ ಟ್ಕ್ಯಥೂ ಟ್'ಷಿಡ್ಕ್'ಟ್ ಥ್ ॥
ಪ್ರ'ಚ್ರೊ ಖ್ವಾಸ್''ಣ್'ರೂ ಥ್'ದ್ಭಿಥ್'ಬ್'ಡೆಣ್ಕೃಭುಸ್ತ್ರ ।

ಚಕ್ರದ ಅರಗಳು ನಾಲ್ಕು ಇರುವಂತೆ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿದ್ದು ಅವನ್ನು ಬಲಭಾಗದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಅಥವಾ ಮೂರು ಪಾದಗಳ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾ ಚಕ್ರದ ಹೊರ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದೇ ಚಕ್ರ ಚಿತ್ರ.

ಪದ್ಮಬಂಧ

ಬಾಸತೇ ಪ್ರತೀ ಬಾಸರ
ರಸಾಭಾತಾಹತಾ ವಿಭಾ ।
ಭಾವಿತಾತ್ಮ ಶುಭವದೇ
ದೇವತಾಸ ಬತ ತೇ ಸಭಾ ॥

ಎಂಟು ಕಮಲದ ಧಳಗಳು ಒಂದೇ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಾಗ ಮಧ್ಯದ ಸಂಧಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವು ಇದ್ದು ಎಂಟು ದಳಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ೧ನೇ ದಳದ ಕೊನೆಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಮೊದಲನೇ ಅಕ್ಷರ ಕೇಂದ್ರವೂ ಎರಡನೇ ಅಕ್ಷರ ಮೂರನೇ ಅಕ್ಷರ ಈ ರೀತಿ ಹದಿನಾರು ಅಕ್ಷರಗಳ ಪದ್ಯ.

ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ

ಅರ್ಥ ಪ್ರಾಧ್ಯಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕಾವ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಚೀನ ತಮವಾದ ಅಲಂಕಾರವೆಂದರೆ ಉಪಮೇಯೋ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಮಾಲಂಕಾರ ಅದರ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಉಪಮಾಲಂಕಾರ

ಇಟಡ್'ಟ್ಯಟಿಕ್ಯಡಿ'ಥಾ' ಚ್ಛ್ಯಂಸಿ: ಂಟ್'ಟಣಿಡಿ':
ಉಪಮಾನದೊಡನೆ ಉಪಮೇಯ್ಕಕಿರುವ ಗುಣಲೇಶದ ಸಾಮ್ಯವೇ ಉಪಮಾಲಂಕಾರ.
ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಇರುವ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಉಪಮಾಲಂಕಾರ.

"ಪಂಕಜಂ ವಾ ಸುಧಾಂಶುರ್ವಾ ಇತಿ ಅಸ್ಮಾಕಂ ತು ನ ನಿರ್ಣಯಃ"

ಹೆಂಡತಿಯ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಇದು ಕಮಲವೋ ಅಥವಾ ಚಂದ್ರವೋ ಎಂಬ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಲು ಕಷ್ಟವಾಗುವುದೇ ಸಸಂದೇಹಾಲಂಕಾರ.

ದೀಪಕ

ಇಟಿರ್ಟ್ಯಟ್ಕ್ಯಡಿ'ಶ್ಚಿಡಿ'ತಿಗ್ಯ ಓ'ಟ್ಡಿ" ಖ್ಬಿಛಿಡ್ರಿ

ಉಪಮಾನ ಮತ್ತು ಉಪಮೇಯಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಧರ್ಮದಿಂದಾಗಿ ಒಂದೇ ಕ್ರಿಯಾ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿ ವರ್ಣಿಸಿದರೆ ದೀಪಾಲಂಕಾರ.

'ಮರಿಯಾನೆಯು ಮದದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸಿದರೆ ರಾಜನು ಪ್ರತಾಪದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. " ಮದೇನ ಭಾತಿ ಕಲಭಃ ಪ್ರತಾಪೇನ ಮಹೀಪತಿ" ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ರಾಜನನ್ನು ಆ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮರಿಯಾನೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಇಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಕಾಂತಿ ಇದೆ ಎಂದು ಒಂದೇ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ದೀಪಕಾಲಂಕಾರ.

ತುಲ್ಯಯೋಗಿತಾ

,ಣ್ದಿದಸ್ಯಟ್ ಥ್ಡಿ"ರಿ"ಡ್ಯ"ಟ್ಡಿ"ಟ್ಯ್ಯಡಿರಿ"ಟ್ಟ್

ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸಹಯೋಗವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದೇ ತುಲಯಯೋಗಿತಾ ಅಲಂಕಾರ. ಚಂದ್ರನು ಉದಯಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಮಲಗಳೂ, ಸ್ವಚ್ಛಂದ ವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದುದರಿಂದ ಲಂಪಟೆಯರ ವದನಗಳೂ ಸಂಕೋಚ ಹೊಂದಿವೆ ಎಂಬುದು ಉದಾ:- "ಸಂಕುಚಂತಿ ಸರೋಜಾನಿ ಸ್ವೈರಿಣೀವದನಾನಿ ಚ" ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣ್ಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತ ಕಮಲ ಅವರ್ಣ್ಯ ಅಥವಾ ಅಪ್ರಕೃತ ಲಂಪಟೆಯರ ಮುಖ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಧರ್ಮವಾದ ಮುದುಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದು ಅನ್ವಯ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ತುಲ್ಯಯೋಗಿತಾ.

ಸಂಸೃಷ್ಟಿ

ೞ'ಫಿ'ಗಡಿ"ಾ'ಗಡಿ"ಟ್ಯಾ ಥ್ರೋಡ್ರೆಶ್ಯ

ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಲಂಕಾರಗಳು ಸೇರಿ ಮತ್ತೊಂದು ಅಲಂಕಾರವು ಜನಿತವಾದರೆ ಅದು ಸಂಸೃಷ್ಟಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರವಾಗಿಯಾದರೂ ಅಥವಾ ಶುದ್ಧವಾಗಿಯಾದರೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಬಳಸುವುದೆಂದರೆ ತಿಲತಂಡುಲ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದು. ಮಿಶ್ರವಾಗಿಯೆಂದರೆ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದಂತೆ ಸಂಯೋಜಿಸಿರುವುದು. ಹೀಗೆ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿಯಾಗಲೀ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಸಂಸೃಷ್ಟಿ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ

ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನ ಶಿವತತ್ವರತ್ನಾಕರ ವಿಶ್ವಕೋಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ ಹಾಗೂ ಬಸಪ್ಪನಾಯಕನು ಮಗನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವಾಗ ೭ನೇ ಕಲ್ಲೋಲ ೫ನೇ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ವಿಷಯವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸುಮಾರು ೭೨ ಅಲಂಕಾರ ಉಪಮಾ, ಅನನ್ವಯ, ಸ್ಮೃತಿ, ರೂಪಕ, ಪರಿಣಾಮ, ವಿನೋಕ್ತಿ, ಸಮಸೋಕ್ತಿ, ವಕ್ರೋಕ್ತಿ, ಅಧಿಕ, ದೀಪಕ, ದೃಷ್ಟಾಂತ, ನಿದರ್ಶನ, ಪ್ರತೀಪ, ಅನುಮಾನ, ಕಾವ್ಯಲಿಂಗ,

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 -IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

ಉತ್ತರಾಲಂಕಾರ, ಸಮಾದಿ, ಮಾಲಾದೀಪಕ, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಲಂಕಾರ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಇದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಸಕ್ತರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು

ಶಿವತತ್ತ್ವ ರತ್ನಾಕರ ೫ ಸಂಪುಟ	-	ಮಲ್ಲೇಪುರಂ ಜಿ. ವೆಂಕಟೇಶ
ಮಮ್ಮಟನ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾಶ	-	ಡಾ.ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಸೂತ್ರ ವೃತ್ತಿ	-	ಡಾ. ಕೆ.ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ	-	ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
ಅಲಂಕಾರ ತತ್ತ್ವ	-	ಪ್ರೊ.ಎಂ.ಎ. ಹೆಗಡೆ